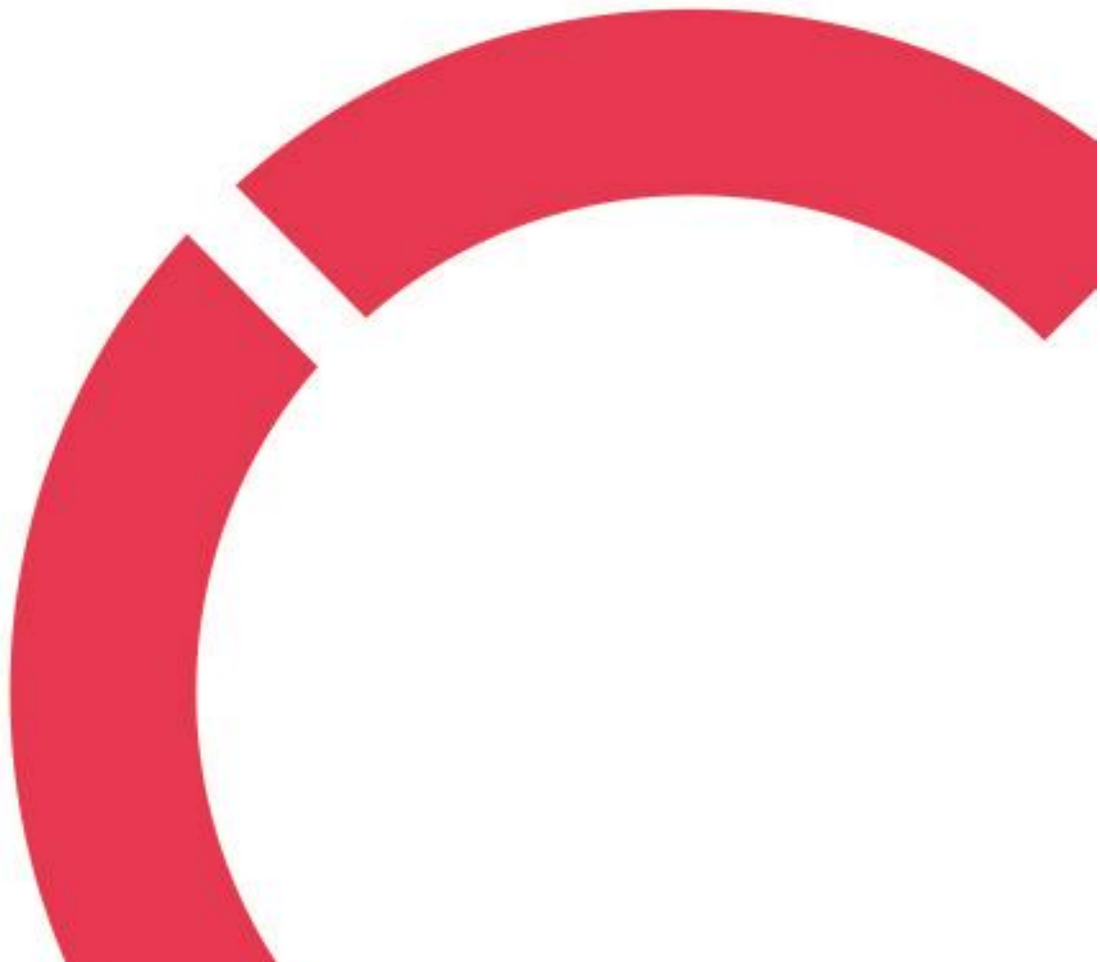

Juhani Nivala

**OSALLISTAVA KIRJAAMINEN VAATIVAN TASON
LASTENSUOJELULAITOKSESSA**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi koulutus
Joulukuu 2023**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Joulukuu 2023	Tekijä/tekijät Juhani Nivala
Koulutus Sosionomi	☒ AMK ☐ YAMK	
Työn nimi OSALLISTAVA KIRJAAMINEN VAATIVAN TASON LASTENSUOJELULAITOKSESSA		
Työn ohjaaja Pirjo Forss-Pennanen	Sivumäärä 32	
Työelämäohjaaja Essi Keinänen		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda Suomen Kuntoloiden vaativan tason lastensuojelulaitoksiin yhteneväinen ohjeistus osallistavan kirjauksen käyttöönottoon sekä sen ylläpitämiseen.</p>		

Asiasanat Etiikka, interventio, laadullinen tutkimus, lastensuojelu, sijaishuolto, osallistava kirjaaminen
--

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date Joulukuu 2023	Author Juhani Nivala
Degree programme Sosionomi		
Name of thesis PARTICIPATORY DOCUMENTATION IN A HIGH-LEVEL CHILD WELFARE INSTITUTION		
Centria supervisor Pirjo Forss-Pennanen	Pages 32	
Instructor representing commissioning institution or company Essi Keinänen		
<p>The purpose of the thesis was to create a uniform guideline for the implementation and maintenance of participatory documentation in Suomen Kuntolat Oy's demanding child welfare centers.</p>		
Key words Child protection, ethics, foster care, intervention, participatory record-keeping, qualitative research		

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Autenttisesti kirjattu

Alkuperäisessä muodossaan kirjattu

Interventio

Ryhmäkeskustelu, jonka tavoitteena on henkilöstön mielipiteen selvittäminen

Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen tutkimus

Sensitiivisyys

Puolueeton suhtautuminen lapsen tuottamaan tekstiin

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA.....	2
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TEHTÄVÄ JA TAVOITTEET	4
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN JA MENETELMÄT	5
5 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA ETIIKKA	7
6 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	8
7 ETIIKAN POHDINTAA	10
8 LAIT, ASETUKSET JA SUOSITUKSET.....	14
9 OSALLISTAVA KIRJAUS KÄSITTEENÄ	18
10 RYHMÄINTERVENTIOT	19
10.1 Yrityksen edustajien interventio	19
10.2 Oulunkaaren yksikön ryhmäinterventio	21
10.3 Oulaisten yksikön ryhmäinterventio	25
11 OPINNÄYTETYÖN AIKANA TEHDYT TOIMENPITEET	28
12 POHDINTA	31
LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Suomen Kuntolat Oy:n kanssa vastaamaan heidän ajatustaan lapsen edun toteutumisesta ja lapsen osallisuuden huomioimisesta. Suomen Kuntolat Oy on syksyllä 2022 toimintansa aloittanut yritys, jonka yksiköt ovat vaativan tason lastensuojelulaitoksia. Suomen Kuntolat Oy perustettiin vastaamaan sijaishuollon tarvetta vaikeasti oireilevien lasten sijoituspaikkojen resurssipulaan. ”Kuntolassa yhdistyy erittäin vahvasti tuettu sijaishuolto ja kuntoutus turvallisessa kasvuympäristössä.” (Suomen Kuntolat oy, a.)

Lastensuojelulain 4 luku, 20§ määrittelee pohjan lapsen osallisuudesta. Tästä näkökulmasta Suomen Kuntolat Oy haluaa omalta osaltaan kehittää lapsen osallisuuden toteutumista. Opinnäytetyöni aihe pohjautuu tähän tahtotilaan sekä henkilöstön ammatillisuuden kehittämiseen osallisuuden huomioimisessa. Myös työhyvinvoinnilla on oma roolinsa, kun henkilöstöllä on yhteneväiset käytänteet ja ohjeistukset osallistavaan kirjaamiseen. Opinnäytetyön tavoite on kehittää asiakkaan osallisuutta häntä itseään koskevissa kirjauksissa kaikissa Suomen Kuntoloiden yksiköissä. Työelämäyhteistyössä tehty laadullinen eli kvalitatiivinen opinnäytetyö tukee yrityksen ajatusta lapsen osallisuuden tukemisesta. Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda Suomen Kuntoloiden vaativan tason lastensuojelulaitoksiin yhteneväinen ohjeistus osallistavan kirjauksen käyttöönottoon sekä sen ylläpitämiseen.

Osallistavasta kirjaamisesta on aiemmin tehty useita opinnäytetöitä. Tämä ei poissulje aiheesta uutta opinnäytetyötä, koska opinnäytetyöni tuottaa Suomen Kuntoloille oman ohjeistuksen sisäiseen käyttöön osana perehdytysmateriaalia.

2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

Opinnäytetyön yhtenä näkökulmana on eettinen pohdinta siitä, mitä lapsen kanssa voidaan yhdessä kirjata. Tästä näkökulmasta liikkeelle lähdettäessä tietoperustan pohjana on eettisyys ja sen määrittelyminen. Etiikan määrittelyn pohjaksi tässä opinnäytetyössä käytetään Etiikan pikkujättiläistä, Hyvän olemus ja Filo etiikka etsimässä teoksia sekä osaltaan myös YK:n lastenoikeuksien sopimusta.

Tietoperustan käsitteiden ja lähteiden pohjana on etiikka, jota täydennetään lastensuojelulailla sekä sen soveltamisoppaalla, jolloin mukaan saadaan kestävä pohja työskentelylle, kun ajatellaan lain olevan se pohja, jolle kaiken tulee toiminnassamme pohjautua. Tietoperustaa ja opinnäytetyötä tuetaan laadullisen tutkimuksen näkökulmilla ja menetelmillä.

Osana työn tietoperustaa on myös osallistavasta kirjaamisesta aiemmin tehdyt opinnäytetyöt, mutta nämä eivät kuitenkaan ole tämän opinnäytetyön lähteinä vaan oheismateriaalina tutkimuksen näkökulmasta. Se, että aiheesta on aiemmin tehty opinnäytetöitä, ei poissulje tätä opinnäytetyötä, joka tehdään yritykselle tilauksesta ja kohdennettuna juuri Suomen Kuntolat Oy:lle. Aiemmat aiheesta tehdyt opinnäytetyöt, joita etsin aihetta valitessani, osoittautuivat hyvin pitkälti eri yrityksille tilauksesta tehdyiksi, kuten myös tämä opinnäytetyö.

Sijaishuollossa asiakkaasta kirjataan eri asiakastietojärjestelmiin ja Suomen Kuntoloissa asiakastietojärjestelmänä käytetään Nappulaa. Tulevaisuuden visio valtakunnallisesti on, että myös sosiaalihuollon asiakaskirjaukset siirtyvät Omakanta portaaliin. Tämän lisäksi kirjaamiset on valtakunnallisesti tarkoitus toteuttaa rakentavana kirjauksena. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on olemassa oleva ohjeistus tämän hetken tiedon valossa, joka osin käsittelee tämän opinnäytetyön punaista lankaa eettisyydestä todeten, että yhdessä asiakkaan kanssa kirjatessa voidaan keskustellen välttää virheellisiä kirjauksia ja tulkintoja sekä osin kasvattaa luottamusta (THL, a). Tässä opinnäytetyössä ei käsitellä Omakantaan siirtymistä, koska Omakantaan siirtyminen on vielä eri näkökulmista, kuten lainsäädännöllisesti ja soveltamisohjeineen osittain keskeneräinen lastensuojelun näkökulmasta. Opinnäytetyön rajaamisen merkitys on myös tutkimuksellinen, jotta lukija ymmärtää opinnäytetyön tarkoituksen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 81-82), mutta myös siitä näkökulmasta, että opinnäytetyön tarkoitus kohdentuu, kuten alkuperäinen aihe edellyttää. Mikäli rajausta ei suoritettaisi opinnäytetyön merkitys ja luotettavuus kärsisi.

Etiikan määrittelyn, havainnoinnin ja kirjoittajan eettisen ajattelun pohjana toimii Bagginin ja Foslin Etiikan pikkujättiläinen teos vuodelta 2012, Yrjönsuuren Hyvän olemus vuodelta 2008 ja Hakalan, Kopperin ja Nissisen Filo etiikkaa etsimässä vuodelta 2002. Etiikan osalta teokset ovat verrattain iäkkeitä, mikä osaltaan kuvastaa kirjoittajan elämäkokemusta, mutta myös luotettavuuden näkökulmasta saattaa joidenkin lukioden osalta heikentää luotettavuutta tuoreempien julkaisujen myötä. Kuitenkin itse teoria säilyy samana, vaikka yksilöiden tulkinta omien elämäkatsomuksellisten näkökulmien valossa muuttuu. Luotettavuuden arvioinnissa eettisestä näkökulmasta on kuitenkin huomioitavaa jokaisen yksilön omanlainen eettinen ajattelu ja moraali.

Kvalitatiivisen opinnäytetyön oppaana toimii Puusan ja Juutin teos Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät vuodelta 2020 sekä Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran teos Tutki ja kirjoita vuodelta 2013. Tietoperusta täydentyä lastensuojelulailia sekä-Rädyn teoksella Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen vuodelta 2023.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TEHTÄVÄ JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda Suomen Kuntoloiden vaativan tason lastensuojelulaitoksiin yhteneväinen ohjeistus osallistavan kirjauksen käyttöönottoon sekä sen ylläpitämiseen. Valmista opinnäytetyötä tullaan käyttämään osana perehdytystä uusille henkilöstön jäsenille ja mahdollisille uusille yksiköille. Yksikön yhteneväisen ohjeistuksen hyötynä on se, että henkilöstö voi turvautua ohjeistukseen tiukoissakin tilanteissa ja se luo myös osaltaan turvallisuuden tunnetta muutoin riskialttiissa työyhteisössä, jossa on väkivallan uhka. Näin ollen sen vaikutus on positiivinen myös työhyvinvoinnin näkökulmasta. Osallistavan kirjaamisen ohjeistus toimii myös yksiköissä mahdollisesti harjoitteluita tekevien opiskelijoiden oppaana. Opinnäytetyön tarkoitusta tarkasteltaessa pyritään varmistamaan lapsen osallisuuden toteutuminen häntä koskevissa asioissa. Opinnäytetyön tehtävänä on kartoittaa henkilöstön alkutilanne osallistavan kirjaamisen näkökulmasta ja kartoittaa niissä mahdollisesti esille tulevia haasteita osana opinnäytetyöskentelyä.

Tavoitteena on varmistaa lapsen osallisuutta itseään koskevissa kirjaamisissa niiltä osin, kun todetaan niiden olevan eettisesti kestäväällä pohjalla. Lapsen kanssa voidaan kirjata yksittäisiä tapahtumia, päivän kulkua ja viikon sujumista. Tavoitteena on, että lapsen osallisuuden tunne lisääntyy, jolloin luodaan optimaalinen pohja sille, että lapsen perusturvallisuus kasvaa. Näkökulmana on huomioitava myös, mistä tieto on peräisin pohdittaessa opinnäytetyön tehtävää.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN JA MENETELMÄT

Opinnäytetyön toimintaympäristönä on vaativan tason lastensuojelulaitos, joka vastaa huostaanotettujen vakavasti oireilevien lasten kasvatuksesta ja ohjauksesta. Suomen Kuntolat oy:n yksiköt ovat keskittyneet vakavasti psyykkisesti oireilevien lasten, joilla esiintyy myös eriasteisia neuropsykiatrisia haasteita, kasvatukseen ja ohjaukseen. Erityispiirteenä huomioitavaa on, ettei yksiköissä hoideta päih-teillä oireilevia lapsia. Opinnäytetyö tehdään Suomen Kuntolat oy:n tilauksesta Oulunkaaren ja Oulais-ten yksiköihin. Yhtiöllä avataan uusi vaativan tason lastensuojelulaitos Huittisiin syksyn 2023 aikana sekä Rovaniemelle vuoden 2024 alussa. Huittisten ja Rovaniemen yksiköt eivät ole mukana opinnäyte-työn työskentelyvaiheessa, mutta opinnäytetyön lopputulosta tullaan käyttämään myöhemmässä vai-heessa avattavissa yksiköissä.

Yksiköiden henkilöstö koostuu 60 %:a ammattikorkeakoulutuksen saaneista ja 40 %:a perustason kou-lutuksen saaneista sosiaali- ja terveystalon ammattilaisista. Henkilöstö koostuu sosionomeista, sairaan-hoitajista, yhteisöpedagogeista, lähihoitajista, toimintaterapeuteista sekä nuoriso- ja yhteisöohjaajista. Suomen Kuntolat oy:llä on myös oma sosiaalityöntekijä. Jokaisessa yksikössä on yksikönjohtaja ja hä-nellä on työparinaan vastaava ohjaaja.

Työyhteisöjen kanssa Oulaisissa ja Oulunkaareissa pidetään ryhmämuotoiset interventiot, joiden tarkoi-tuksena on kartoittaa henkilöstön alkutilanne osallistavan kirjaamisen näkökulmasta ja kartoittaa niissä mahdollisesti esille tulevia haasteita osana opinnäytetyöskentelyä. Lisäksi vastaavat interventiot pide-tään yrityksen johdon kanssa työskentelyn alkuvaiheessa, jolloin kartoitetaan työskentelyn pohjaksi organisaation tavoitteet ja toiveet. Opinnäytetyön valmistuttua käydään yksiköissä läpi yhtenäiset oh-jeistukset henkilöstön kanssa organisaation osoittamalla tavalla ja sovitaan käytänteet, miten Suomen Kuntoloiden osallistavaa kirjaamista jatkossa käyttöönotto toteutetaan ja miten sitä ylläpidetään. Laadullinen tutkimustapa on valittu tähän opinnäytetyöhön siksi, että se mahdollistaa opinnäytetyön tehtävän toteuttamisen. Itse opinnäytetyö vastaa tilaajan tahtotilaa lapsen osallisuuden lisäämistä myös vaativan tason laitospasvatuksessa.

Toimintatutkimus on perinteisesti ollut osana laadullista tutkimusperinnettä yhdistäen käytännön ja teorian tiedon (Puusa & Juuti 2020, 267). Toimintatutkimus menetelmänä palvelee erityisesti työelämä yhteistyössä tehtyjä opinnäytetöitä, koska aktiivinen käytännön toiminta voidaan perustella teorian tie-dolla. Vastaavasti teorian tietoa voidaan työelämää palvellen viedä osaksi itse toimintaa. Opinnäytetyöni

pohjana on ryhmäinterventiot, jotka osaltaan myös tukevat toimintatutkimuksen periaatteita eri toimijoiden yhteisestä työskentelystä vastaamaan Suomen Kuntolat oy:n tilaaman opinnäytetyön toteutumisessa. Opinnäytetyössäni eettiset näkökulmat ovat merkityksellisessä asemassa, mikä kuvastaa toimintatutkimuksen yhtä koulukuntaa eli kriittistä toimintatutkimusta. Kriittinen toimintatutkimus auttaa tulkitsemaan eettistä pohdintaani siitä, mitä voidaan yhdessä lapsen kanssa kirjata osallistavana kirjaamisena. Ryhmämuotoisten interventioiden avulla luodaan työntekijöiden kesken dialogi, jossa havainnoidaan ja reflektoidaan osana opinnäytetyötä lasten osallisuuden turvaamista osallistavan kirjaamisen näkökulmasta.

Interventioiden tulosten tarkasteluun laadullisessa tutkimuksessa vaikuttavat suurelta osin kirjoittajan itsensä ennakkokäsitykset asiaan. Näin ollen ei voida suoraan nimetä tiettyä analyysikeinoa, vaan analyysi on tiedon jäsentelyä ja eräänlaista salapoliisityötä, kuten Puusa ja Juuti teoksessaan Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät toteavatkin (Puusa & Juuti 2020, esipuhe). Tutkimustulosten analyysiä interventioissa tehdessään tuleekin kirjoittajan pyrkiä kriittiseen subjektiivisuuteen.

5 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA ETIIKKA

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa tiedostettiin osallistavaan kirjaamiseen liittyvä eettinen ongelma: mitä voidaan kirjata yhdessä vakavasti psyykkisesti oireilevan lapsen kanssa yhdessä? Tämä oli yksi merkittävimmistä eettisistä kysymyksistä tässä opinnäytetyössä.

Eettisyyden näkökulmasta kirjoittajana sitoudun toimimaan rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti työskentelyn eri vaiheissa. Työskentelyn merkittävimpiä asioita eettisyyden ja luotettavuuden arvioinnissa on kirjoittajan itsensä itsetutkiskelu edellä mainituista näkökulmista. Eettisyyden ohjauksen lähteenä toimii ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset luoden pohjan koko opinnäytetyölle ja muille lähteille.

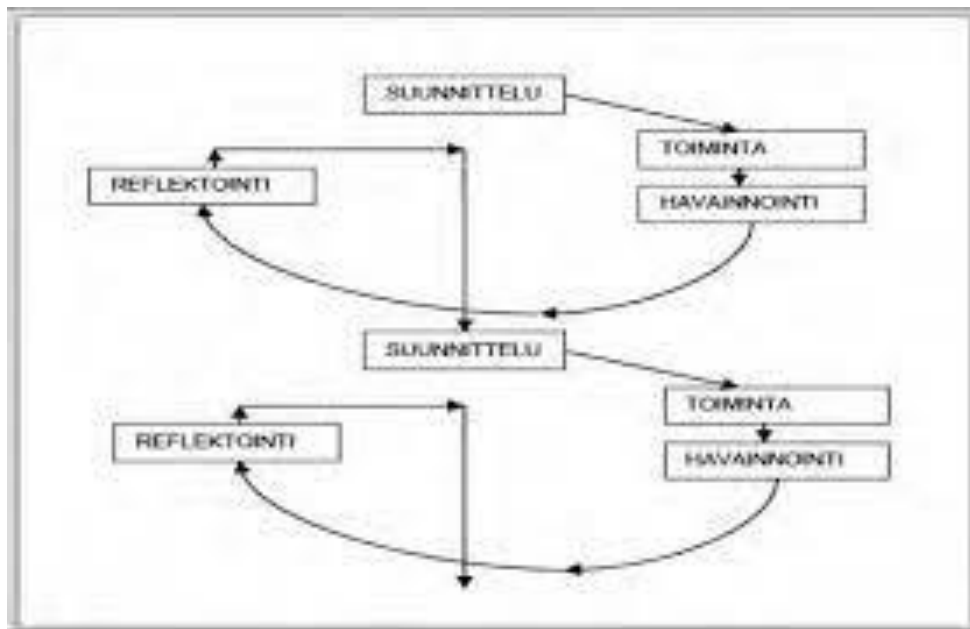
Ennen interventioita tarvittiin tutkimuslupa Suomen Kuntola oy:n edustajalta ja tutkimusluvan saannin jälkeen aloitettiin varsinainen työskentely. Interventioihin osallistui yksiköiden vuorossa ollut henkilöstö. Interventioista kootut muistiinpanot säilytetään työskentelyn ajan kirjoittajan hallussa lukitussa tilassa. Muistiinpanot tehtiin anonyymisti ja ilman tunnistetietoja. Opinnäytetyön hyväksynnän ja julkaisun jälkeen nämä ja muut mahdolliset materiaalit hävitetään tietoturvallisesti tietosuoja-asetuksen mukaisesti.

6 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Opinnäytetyö prosessin alustava aikataulu oli loppuvuosi 2023:

- Alkukartoitukset syksyn 2023 aikana interventioina. Interventiot käynnistyvät välittömästi tutkimusluvan saavuttua.
- Tulosten ja toimintaohjeiden läpikäynti ja esittely interventioina yrittäjälle sekä työryhmille vuoden 2023 viimeisen neljänneksen aikana.
- Opinnäytetyö valmis tarkastettavaksi loppuvuonna 2023.
- Opinnäytetyö hyväksytty alkuvuonna 2024.

Interventiot toteutettiin Oulunkaaren yksikön osalta etäyhteyksin ja Oulaisten yksikössä tiimipalaverin yhteydessä. Interventiolla pyrittiin luomaan dialogi henkilöstön kesken osallistavan kirjauksen toteuttamiseksi tilaajan yksiköissä sekä havainnoimaan mahdollisia haasteita. Näiden käsittelemiseen varataan riittävästi aikaa ja niiden pohjalta koostettiin opinnäytetyön lopputulosta huomioiden tilaajan eli Suomen Kuntoloiden tavoitteet tulokselle, jotka selvitettiin organisaatiotason interventiossa työskenteilyn alkuvaiheessa.

KUVIO 1. Toimintatutkimuksen spiraalimalli. (Toikko & Rantanen 2009, 67).

Toimintatutkimuksen spiraalimallinnuksen (Toikko&Rantanen 2009) kautta tarkasteltuna opinnäytetyö eteni seuraavasti:

Suunnittelu – loka-marraskuu 2023. Opinnäytetyön suunnitelman laadinta ja lähteiden läpi käyntiä.

Toiminta – marras-joulukuu 2023. Tutkimuslupa saatiin marraskuun 2023 alussa, minkä jälkeen toteutettiin ryhmäinterventiot.

Havainnointi – joulukuu 2023. Ryhmäinterventioiden havainnointi ja dokumentointi opinnäytetyöhön.

Reflektointi – joulukuu 2023. Opinnäytetyön reflektointi ja arviointiin lähettäminen.

7 ETIIKAN POHDINTAA

Tämän opinnäytetyön kantavana teemana olivat eettiset näkökulmat siitä, mitä ja millaisia asioita voidaan kirjata vaativan tason laitostkasvatuksessa yhdessä lapsen kanssa. Jokaisella yksilöllä on omat eettiset näkemyksensä, joiden pohja muovautuu yksilön omasta kehityksestä ja eettiset näkemykset muovautuvat elämänkaaren aikana aina varhaislapsuudesta alkaen. Elämäkokemukset matkan varrella muokkaavat jokaisen yksilön eettistä ajattelua. On kuitenkin hyvä pohtia tämän opinnäytetyön näkökulmasta sitä, mitä etiikka on.

Etiikka sanana juontaa kreikkaan ja sanaan *ethos*. Ethos tarkoittaa erilaisia tapoja ja tottumuksia. Yksilöiden omien kokemusten ja tapojen vaikutus heidän eettisen ajattelun kehittymiseen on merkittävää. Tätä ajattelutapaa vahvistaa osaltaan edellä mainitun Kreikan sanan *ethos* merkitys. Etiikan voidaan todeta tarkoittavan kokonaisvaltaista ja johdonmukaista ymmärrystä siitä kokemuksesta, että elämä todella kannattaa elää jonkin johdonmukaisen ajattelun mukaisesti. Etiikka tuo esille myös sen, että yksilö kykenee perustelemaan toimintaansa. Etiikan kanssa rinta rinnan kulkee yksilön oma moraali, jota etiikka osaltaan perustelee, kuten Yrjönsuuri kirjassaan Hyvän olemus tuo esille. (Yrjönsuuri 2008, 14)

Moraali on lyhyesti ajateltuna hyvän ja pahan valtataistelua yksilössä itsessään. Jokainen yksilö omassa elämässään tekee valintoja omasta toiminnastaan ja käyttäytymisestään. Tätä ohjaa yksilön oma moraali, jota hänen etiikkansa osaltaan perustelee. Tämän opinnäytetyön sisältämissä ryhmäinterventioissa tulen esittämään kohdennettuja asiakysymyksiä työryhmille. Työryhmän jäsenten vastauksiin näiden asiakysymysten osalta vaikuttavat heidän oma moraalinsa ja etiikkansa. Näin ollen eri yksilöiden vastaukset samaan kysymykseen voivat olla hyvin erilaisia. Etiikan kanssa työskennellessä on hyvä olla peruskäsitys filosofisen etiikan eri osa-alueista.

Filosofisen etiikan ymmärtämisen edellytyksenä voidaan pitää sitä, että yksiköllä on perustasoinen käsitys sen eri osa-alueista. Perustasoisen käsityksen luomiseksi teos Filo etiikkaa etsimässä palvelee tässä opinnäytetyössä tarpeellisessa mittakaavassa. (Hakala, Kopperi & Nissinen 2002). Sovellettaessa etiikkaa tämän opinnäytetyön punaiseen lankaan eettisyyden näkökulmasta tarkastellaan seuraavaksi hiukan soveltavan etiikan muotoja, jotka soveltuvat kysymykseen, mitä voidaan yhdessä lapsen kanssa kirjata. Soveltavassa etiikassa on tunnusomaista, että etsitään vastausta ennalta määriteltyn kysymykseen ja pyritään löytämään ratkaisuehdotus, joka pystytään johdonmukaisesti perustelemaan. (Hakala,

Kopperi, Nissinen 2002, 35, 152). Tässä opinnäytetyössä ennalta määritelty kysymys oli mitä voidaan yhdessä lapsen kanssa kirjata? Tämä kysymys on kuitenkin hyvin laaja käsite, joten sitä on hyvä pilkkoa pienempiin ennalta määriteltyihin kysymyksiin/aiheisiin ennen ryhmäinterventioita ohjaamaan työryhmien ajattelua monesta eri näkökulmasta.

TAULUKKO 1. Ryhmäinterventioihin ennalta valikoidut kysymykset/aiheet

- 1. Voidaanko arjen kuvaus kirjata yhdessä lapsen kanssa myös eri haasteiden, sekä hoito- ja kasvatushenkilöstön havaintojen pohjalta?	- 3. Voidaanko lapsen kanssa yhdessä kirjata huoli vanhempien jaksamisesta esimerkiksi päihteidenkäytön ja mielenterveyden näkökulmasta?
- 2. Voidaanko kirjata yhdessä terveydenhuollon tuottama tieto lapsen terveydentilasta?	- 4. Voidaanko yhdessä lapsen kanssa kirjata lapsen tuottama kritiikki henkilöstöstä, huoltajista, sosiaalityöntekijästä tai toisista lapsista?
	- 5. Voidaanko kirjata yhdessä rajoitustoimenpiteet?

Lapsen osallisuudesta häntä koskeviin asioihin sekä osallisuuden lisäämisestä säädetään lastensuojelulaissa. Taulukossa 1 esitettyihin kysymyksiin palaamme lain näkökulmasta myös seuraavassa luvussa, missä tarkastelemme asiaa lain näkökulmasta.

Vallankäytön etiikan näkökulmasta on hyvä pohtia asetelmaa osallistavan kirjaamisen osallisten kesken. Osallistavassa kirjaamisessa läsnä on lastensuojelulaitokseen sijoitettu lapsi sekä kasvatus- ja ohjaushenkilökuntaan kuuluva aikuinen. Voidaanko asetelmaa pitää vallankäytön etiikan näkökulmasta hyväksyttävänä ja onko lapsi alisteisessa asemassa? Vallankäytön näkökulmasta laitoksen kasvatus- ja ohjaushenkilöstön tulee tarkastella omaa toimintaansa siinä määrin, ettei osallistavaa kirjausta yhdessä lapsen kanssa tehdä sillä mentaliteetillä, että aikuinen voittaisi jotain. Etiikan pikku jättiläinen teoksessa tätä näkökulmaa tuodaan esille mm. sodankäynnin oikeudenmukaisuutta tarkastelemalla (Baggini & Fosl 2012, 320). Vallankäytön etiikan näkökulmasta voidaan siis todeta, että osallistavassa kirjauksessa tulee välttää sellaisia tilanteita, että kirjausta tehdään ajattelutavalla, että aikuinen voittaisi jotain.

Laitoksen kasvatus ja ohjaushenkilöstöä ohjaa toiminnassaan niin lait, kuin eri ohjeistukset. Lastensuojelun keskusliiton eettiset ohjeet lasten ja nuorten kanssa työskentelemiseen (Lastensuojelun keskusliitto) ovat myös erinomainen ohjeistus meille kaikille. Lastensuojelun keskusliiton tapahtumissa noudatetaan näitä eettisiä ohjeistuksia, mutta ne soveltuvat myös yleisesti lasten ja nuorten kanssa toimimiseen.

Sovellettavan etiikan näkökulmasta on hyvä pohtia hiukan myös tiedonvälityksen etiikan osalta osallistavaa kirjaamista yhdessä lapsen kanssa. Tiedonvälityksen etiikan näkökulmasta peruseriaatteena voidaan pitää, että tieto kuuluu kaikille. Samalla pystymme tunnustamaan tiedonvälityksen etiikan keskeisen eettisen dileman eli mistä asioista yksilöllä on oikeus saada oikeaa tietoa. (Hakala, Kopperi ja Nissinen 2002, 160). Seuraavassa luvussa tarkastelemme lain näkökulmasta tätä tiedonvälityksen etiikan keskeistä dilemmaa myös. Lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna asuvan lapsen tiedon näkökulmasta hänellä on oikeus itseään koskevaan tietoon niin eettisestä näkökulmasta kuin lain mukaisesti. Tässä kohtaa voidaan todeta, että osallistavan kirjaamisen käyttö lastensuojelulaitoksessa on tarkoituksenmukaista. Kuitenkin herää ajatus siitä, onko kaikki se tieto sellaista, jota voidaan lapsen kanssa yhdessä kirjata ja mitä asioita pitää ottaa huomioon ennen osallistavaa kirjaamista tapahtumista. Lain näkökulmasta pohditaan tätä näkökulmaa seuraavassa luvussa tarkemmin ja myös ryhmä interventioissa käydään läpi tätä näkökulmaa.

Osallistavan kirjauksen tarpeita ja hyötyjä tarkastellessa voidaan todeta, että lapsen tunteen tulisi lisääntyä siitä, että hän on oikeasti osallinen häntä koskeviin asioihin. Tästä näkökulmasta saadaan mukaan sekä eettiset ajattelutavat että lain tuomat raamit eri toiminnoille.

Seurausetiikan määritelmään peilaten voidaan todeta osallisuuden lisääntymisen vastaavan seurausetiikan määritelmää. Seurausetiikassa lähtökohtana on tarkastella eri toimintojen eli tässä tapauksessa osallistavan kirjauksen eettistä laatua tulosten perusteella. Seurausetiikassa yleisin tyyppi on utilitarismi, joka määrittelee lähtökohtaisesti sen, että toiminta ei saa olla itsekeskeistä vaan sen tulee huomioida kaikki yksilöt. (Yrjönsuuri 2008, 44.) Pohdittaessa seurausetiikan merkitystä opinnäytetyön peruskysymykseen, mitä voidaan kirjata yhdessä lapsen kanssa, voidaan seurausetiikan ajattelutavan mukaisesti todeta, että se palvelee lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen osallisuutta häntä koskevissa asioissa, eikä määränpäänä ole itsekeskeisesti esimerkiksi ajattelutapa siitä, että lapsi joutuu kokemaan epäonnistumisensa tai huonon käytöksensä uudelleen. Seurausetiikan mukaisesti voidaan ajatella myös

objektiivisesti siinä määrin, kun kasvatus- ja ohjaushenkilöstö tarkastelee yhdessä kirjattavaa materiaalia, että se on lapsen edunmukaista. Objektiivisen ajattelutavan taustalla on ajatus siitä, että lapsi ei näissä tilanteissa välttämättä tiedosta omaa parastaan ja aikuisen tehtävä on suojella häntä.

Etiikan näkökulmasta voidaan lyhyesti todeta, että ryhmäinterventioissa jokaisen jäsenen omat eettiset ja moraaliset mielipiteet vaikuttavat ja ryhmäinterventioiden kautta saamamme dialogin kautta pyrki-
myksenä on löytää lapsen edun mukainen päämäärä, voidaanko kaikki saatu tieto kirjata yhdessä lapsen kanssa silloin, kun tiedon alkuperä ei ole lapsi itse.

8 LAIT, ASETUKSET JA SUOSITUKSET

Lastensuojelun eri toimijoita sijaishuollossa ja sen eri tehtävissä ohjaavat Suomen lait. Tässä opinnäytetyössä käydään näitä lakeja läpi niiltä osin, kun ne koskevat lapsen osallisuuden lisäämistä opinnäytetyön tehtävän näkökulmasta. Lakien lisäksi toimijoita ohjaa eri ohjeistukset ja suositukset, kuten YK:n lasten oikeuksien sopimus (YK, Lastenoikeuksien sopimus). Lakien näkökulmasta ensisijaisesti on lastensuojelulaki, jonka avulla kävimme tätä opinnäytetyötä läpi. Lastensuojelulain lisäksi sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta sivuavat tämän opinnäytetyön aihetta, mutta niiden huomioiminen tässä opinnäytetyössä on vähäisempää verrattuna määräävässä asemassa olevaan lastensuojelulakiin. Tässä opinnäytetyössä lakia tarkastellaan siitä näkökulmasta, että lapsi on jo sijoitettu vaativan tason lastensuojelulaitokseen, joka vastaa lapsen kasvatuksesta ja ohjauksesta. Sijaishuollossa tarvittaessa käytetään myös lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Rajoitustoimenpiteissä ovat myös lapsen kuulemiset rajoituksesta riippuen sekä rajoituksen jälkeen lapsikohtaisen arvion tekeminen yhdessä lapsen kanssa. Tässä opinnäytetyössä rajataan pois rajoitustoimenpiteiden mukana tuomat kirjaamiset ja keskitymme niin kutsuttuihin päivittäiskirjauksiin. Tämä siitä syystä, että näiden kirjaamisesta ja käsittelystä lapsen kanssa määrätään suoraan lastensuojelulaissa.

Lastensuojelulain 4 luku (Lastensuojelulaki) käsittelee ja määrittelee ne reunaehdot mitä tulee huomioida lapsen osallisuuden näkökulmasta. Luku käsittelee esimerkiksi 20§ lapsen mielipiteen selvittämistä. Luvussa tuodaan esille, että lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen voidaan ohittaa sellaisissa tilanteissa, että se vaarantaa lapsen terveyden ja ikätasoisin kehityksen. Aiemmassa etiikka käsittelevässä luvussa esille nousi ryhmäinterventioille luodut täsmäkysymykset eettisestä näkökulmasta. Tässä kohtaa on hyvä palata taulukon 1 kysymyksiin ja poimia sieltä kysymys voidaanko esimerkiksi huoltajien päihteidenkäyttöä kirjata yhdessä lapsen kanssa. Eettisen pohdinnan tueksi meidän tulee hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvina aikuisina pohtia myös lain kautta tätä näkökulmaa. Vaarantaako edellä mainittu kirjaamisen esimerkki lapsen terveyden tai kehityksen, kun tarkastellaan itse kirjaamistapahtumaa. Toinen taulukon 1 kysymys on hyvä nostaa tässä pohdittavaksi myös lain silmin eli epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Näihin kysymyksiin palaamme etiikan ja lain avulla tulevissa ryhmäinterventioissa.

Lastensuojelulain 10 luvussa käsitellään sijaishuoltoa ja sen 53§ tietojen antamista lapselle. Alkuoletuksena voidaan ajatella, että tästä lain kohdasta löytyisi opinnäytetyön näkökulmasta työkaluja myös

siihen, mitä voidaan yhdessä lapsen kanssa kirjata. Näin kuitenkin ei ole vaan pykälä 53 käsittelee sanamuodoissaan ainoastaan lapsen sosiaalityöntekijän velvollisuuksia huolehtia siitä, että lapsi saa ikä ja kehitystasonsa mukaisesti tietää huostaanottoonsa johtaneita asioita sekä mahdollisia toimia joilla lapsen etu toteutuu. Toisaalta, kun ajatellaan niitä toimia, joilla lapsen etu toteutuu, niin voidaan todeta tämän lainkohdan osaltaan sivuavan kirjaamista myös yhdessä lapsen kanssa esimerkiksi niistä huostaanoton perusteista, mitkä huostaanottoon ovat vaikuttaneet. Lisäksi lakia tulkittaessa voitaisiin kirjata yhdessä lapsen kanssa myös niitä toimia, mihin hänen asiassaan on ryhdytty tai suunnitellaan ryhdyttävän. Luvussa tuodaan esille myös lapsen vaikutus mahdollisuus asiakassuunnitelmaansa, johon tulee kirjata kaikkien osapuolten esille nostamat asiat. Lakia tulkittaessa kuitenkin on huomioitava, että laki antaa edelleen mahdollisuuden arvioida, ovatko kaikki esille nousevat asiat sellaisia, että ne voidaan lapsen ikä ja kehitystaso huomioden yhdessä kirjata. Laista ei siis löydy suoraa vastausta opinnäytetyön kysymykseen mitä voidaan yhdessä lapsen kanssa kirjata vaan laki jättää kasvatus- ja hoitohenkilöstölle mahdollisuuden arvioida sitä, mikä on lapsen ikä ja kehitystaso huomioden relevantia. (Lastensuojelulaki)

Tapio Rädyn teoksessa Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen käsitellään myös lapsen osallisuuden alla kirjauksia asiakirjoihin. Teoksessa tuodaan esille lähinnä, kuten laissakin lapsen kuulemista ja mielipiteen selvittämistä, sekä painottaen autenttiseen kirjaamiseen objektiivisesti. (Räty 2023, 225). Lähtökohtaisesti lapsella on oikeus häntä koskevaan riittävään tietoon ikä ja kehitystaso huomioden (lastensuojelulaki 20§1mom.5§). Mikäli arvioidaan tietojen olevan sen kaltaisia, että lapsen mielenterveys vaarantuu vakavasti tai hänen suhteensa läheisiin ihmisiin vaaraantuu tietojen pohjalta merkittävästi, voidaan näiltä osin tiedot jättää lapselle antamatta sosiaalihuollon asiakaslain 11§ mukaisesti (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11§). Huomioitavaa on, että tarkasteltaessa lapsen etua tulee tilannetta arvioida lapsen näkökulmasta. (Räty 2023, 226 – 227.)

Lain näkökulmasta, kun tarkastellaan tämän opinnäytetyön kysymystä mitä voidaan yhdessä kirjata lapsen kanssa, voidaan havaita, että hoito- ja kasvatushenkilöstön arviolla siitä, onko tieto lapsen edunmukaista, on suuri merkitys. Lisäksi huomioitavaa on, mistä kirjattava tieto on peräisin. Mikäli tieto on lapsen itsensä aikuiselle suoraan tuottamaa, voidaan oletusarvona ajatella kirjaavamme sen yhdessä lapsen kanssa. Tällaisessa tilanteessa on erittäin tärkeää kirjata se autenttisesti juuri siinä muodossa, kun lapsi asian tuottaa. Huomioitava on myös lapsen ikä- ja kehitystaso, mikä vaikuttaa esimerkiksi lapsen tapaan tuottaa tekstiä.

Tarkastellaan tässä vaiheessa hiukan taulukon 1 kysymyksiä peilaten niitä edellä kirjoitettuihin lain alaisuuksiin. Etiikan osiossa peilasimme kahta eri ryhmä intervention kysymystä ja palaamme nyt niihin. Voidaanko lapsen kanssa yhdessä kirjata huoltajan mielenterveyden tai päihdeongelman mahdollisesti lapselle paljastavaa asiasisältöä. Lain näkökulmasta voidaan todeta, että sellainen perheen salaisuus tai tieto, joka vaarantaa lapsen mielenterveyden vakavasti tai vastaavasti heikentää merkittävästi lapsen ja huoltajansa keskinäistä suhdetta, voidaan jättää lapselle kertomatta. Toinen kysymys, jota etiikka osiossa peilasimme, oli epäily lapsen hyväksikäytöstä. Lakiin ja sen soveltamiseen peilattaessa, mikäli lapsi itse tuottaa asian voidaan se yhdessä kirjata myös lapsen kanssa. Huomioitavaa on jälleen se, että kirjaamisen tulee tapahtua juuri siinä muodossa, kuin lapsi sen tuottaa.

Myös valtioneuvosten lastensuojelun laatusuositus pohjautuu edellä mainittuihin lastensuojelulain kohtiin. Laatusuosituksessa todetaan lapsen ja nuoren osallisuuden tukevan lapsen tai nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia, jonka merkittävä osa-alue on osallisuuden kokemus. (Valtioneuvosto, lastensuojelun laatusuositus.) Nyky-yhteiskunnallisessa tilanteessa lapsen osallisuus korostuu julkisuudessa ja valitettava tosi asia on se, että valtamedioihin päätyvät todennäköisemmin lastensuojelun epäonnistumiset kuin onnistumiset. Tästä syystä tämä opinnäytetyö osaltaan tuo esille lapsen osallisuuden tärkeyttä. Osallisuuden taustalla on lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 2007/413), sekä YK:n lasten oikeuksien sopimus (YK, lasten oikeuksien sopimus.)

Riitta Laakso julkaisussaan ”Ne näki musta” tuo esille lapsen osallisuuden ja lapsen suojelun olevan keskinäistä tasapainoilua, jota ohjaa edellä mainitut lain alaisuudet esimerkiksi siitä, ettei lapselle voida antaa sellaista tietoa, joka ei ole ikätasoisesti sopivaa tai joka vaarantaa hänen ikätasoisensa kasvun ja kehityksen. (Laakso 2019, 64.) Näkökulmaan tasapainoilusta on helppo yhtyä lastensuojelulaitoksessa työskentelevänä. Tärkein kaikille toimijoille yhteinen päämäärä on ja tulisi olla edelleen lapsen etu. Laakson teoksessa käy ilmi, että sijoitetut lapset usein kokevat, että heidän mielipiteitään kyllä kysytään, mutta aikuiset päättävät asioista. (Laakso 2019, 70.) Mielestäni tämän suuntainen kokemus lasten ja nuorten keskuudessa on hälyttävää siitäkin huolimatta, että oikeasti on sellaisia asioita, jotka aikuisten kuuluukin päättää. Tärkeintä on se lapsen tunne, ei niinkään se, että aikuinen päättää. Tämän opinnäytetyöni toivon osaltaan vaikuttavan siihen kokemukseen, joka tulevaisuuden lapsille syntyy heidän osallisuudestaan. ”Ne näki musta” teosta (Laakso 2019) lukiessani herää kysymys myös siitä, mahdollistaako lainsäädäntömme jaottelun lasten asioihin ja aikuisten päätöksiin siitäkin huolimatta, että lastensuojelulaki turvaa lähtökohtaisesti lapsen osallisuuden häntä koskevissa asioissa ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun arvot ja periaatteet julkaisu vahvistaa saman kuin edellä mainitut lähteet lapsen osallisuudesta (THL,b, lastensuojelun arvot ja periaatteet). Tämän opin-
näytetyön näkökulmasta havaitsen, että monet osallisuutta käsittelevät ohjeistukset sanamuotoineen
tuo esille lain alaisuuden lapsen kuulemisesta ja mielipiteen selvittämisestä häntä koskevassa päätök-
sen teossa. Näissä ohjeistuksissa ei kuitenkaan ole tuotu esille osallistavan kirjauksen näkökulmaa
osana lapsen osallisuutta ja sen lisäämistä. Tässä kohtaa havahdun pohtimaan asiaa myös eettiseltä
kannalta, tulisiko näitä ohjeistuksia yleisesti avata yksityiskohtaisemmin. Huomioitaessa vaativan ta-
son lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten psyykkiset haasteet on erittäin tärkeää, että laitoksen
kasvatus- ja ohjaushenkilöstö omalta osaltaan lisää psyykkisesti sairaiden lasten ymmärrystä osallisuu-
den merkityksestä. Itse ohjeet, oppaat ja lait eivät läheskään aina kokemukseni valossa suoraan avaudu
lapsille ja nuorille, kun heidän ikä- ja kehitystasonsa vaihtelee.

9 OSALLISTAVA KIRJAUS KÄSITTEENÄ

Osallisuuden käsitettä pohtiessa voidaan todeta sen yleisellä tasolla olevan mukana olemista yksilön omissa asioissa. Lastensuojelun kontekstissa siihen, miten osallisuutta toteutetaan, vaikuttavat työtämme ohjaava lainsäätö ja eettiset ohjeistukset, jotka kulkevat käsikädessä.

Ennakkoasetelmana usein ajatellaan osallistavan kirjaamisen olevan lapsen tuottamaa tekstiä, mutta kirjattava tieto voi olla peräisin myös muista lähteistä, kuten koulusta, kotoa, terveydenhuollosta tai esimerkiksi kasvatus- ja ohjaushenkilöstön havainnoista. Tästä näkökulmasta tässä opinnäytetyössä pohditaan myös eettisestä näkökulmasta, mistä kirjattava tieto on saatu ja voidaanko se kirjata yhdessä lapsen kanssa. Lastensuojelulaki ja lastensuojelun laatusuositus osaltaan määrittelevät lapsen osallisuutta ja sen lisäämistä. Siun sotelle on tehty asiasta myös konkreettinen esite (THL,c) lapsen osallisuuden lisäämisestä asiakassuunnitelmaneuvoituissa. Näiden pohjalta voidaan päätellä, että osallistava kirjaus on muutakin kuin lapsen itsensä tuottamaa tekstiä ja osallistavaa kirjausta voidaan tehdä yhdessä eri toimintaympäristöissä ja asiakokonaisuuksissa esimerkiksi dialogina kirjoittaen. Lähtökohteisesti lapsella on oikeus kaikkeen häntä koskevaan tietoon myös silloin, kun sen lähde on joku muu kuin lapsi itse. Ryhmäinterventioissa tullaan pohtimaan tiedon alkuperää sekä lain ja etiikan kautta voidaanko se alkuperästä riippumatta kirjata yhdessä lapsen kanssa osallistavana kirjauksena.

Tässä opinnäytetyössä jaetaan osallistava kirjaus kahteen erilliseen elementtiin, itse osallistavaan kirjaamiseen sekä sen yhteen alamuotoon, viikkokirjaukseen. Viikkokirjaus on Kuntolan kirjaamisjärjestelmässä oleva erillinen osa. Viikkokirjauksen tarkoitus on kirjata lapsen kanssa yhdessä hänen näkökulmastaan kuluneen viikon tapahtumia, niin onnistumisia kuin haasteitakin.

Itse osallistava kirjaus vaihtoehto tullaan lisäämään ryhmäinterventioiden jälkeen Nappulan päivittäiskirjaus valikkoon. Valikosta valitaan tavanomaisesti otsikoinniksi terveydenhuolto, yhteydenpito, päivittäiskirjaus tai uhkaava tilanne. Lähtökohtaisesti osallistava kirjaus vaihtoehtoa voidaan käyttää korvaamassa kaikkia muita vaihtoehtoja, mikäli kirjaus tehdään yhdessä lapsen kanssa.

10 RYHMÄINTERVENTIOT

Ensimmäinen ryhmäinterventio käytiin Suomen Kuntolat oy:n yrityksen edustajien kanssa, jolloin dokumentoitiin yrityksen tavoitteet ja toiveet opinnäytetyölle. Seuraavassa vaiheessa pidettiin ensimmäiset ryhmäinterventiot Kuivaniemellä sijaitsevan Oulunkaaren yksikön henkilöstön kanssa Teams-yhteyksin ja Oulaisten yksikön henkilöstön kanssa tiimipalaverissa. Opinnäytetyön valmistuttua tullaan sitä käyttämään Suomen Kuntoloiden yksiköissä osana perehdytysmateriaalia organisaation valitsemalla tavalla.

10.1 Yrityksen edustajien interventio

Yrityksen edustajiston interventio pidettiin Teams-yhteyksin. Yrityksen edustajista interventioon osallistui kaksi henkilöä. Interventiossa keskusteltiin kahdesta osa-alueesta, joita tässä opinnäytetyössä tavoitellaan. Nämä osa-alueet ovat viikkokirjaus, joka tehdään yhdessä lapsen kanssa viikoittain, sekä itse ”osallistava kirjaus” otsikon alainen päivittäiskirjaus. Interventiossa todettiin, että Kuivaniemellä sijaitsevassa Oulunkaaren yksikössä viikkokirjausta on jonkin verran jo aiemmin käytetty, mutta se ei ole muodostunut rutiininomaiseksi. Opinnäytetyön työskentelyssä tulen kartoittamaan ennen Oulunkaaren yksikön ryhmäinterventiota sitä, missä laajuudessa viikkokirjausta on käytetty määrällisesti ja itse interventiossa tullaan pohtimaan henkilöstön kanssa mahdollisia toimenpiteitä, että se saadaan vakiinnutettua systemaattiseksi toimintatavaksi. Oulaisissa viikkokirjausta ei vielä ole otettu käyttöön, joten ensimmäisen intervention aikana tulemme käsittelemään sen käyttöönottoa osana osallistavaa kirjaamista. Interventiossa yrityksen edustus totesi, ettei viikkokirjaus ole tällä hetkellä systemaattinen tapa ja tavoitteeksi asetettiin, että viikkokirjaus tehdään jokaisen lapsen kanssa yhdessä viikoittain. Viikkokirjauksessa lapsi saa kertoa omasta näkökulmastaan oman viikkonsa hyvät asiat ja haasteet jolloin, lapsen ääni tulee esille. Huomioitavaa on ohjaajan sensitiivisyys viikkokirjausta yhdessä lapsen kanssa tehdessä; koskaan ei voida tietää millaista tekstiä lapsi tuottaa. On ensiarvoisen tärkeää kohdata lapsen tuottama teksti sensitiivisesti. Viikkokirjauksen tavoitteena on nostaa myös positiivisia näkökulmia tulevaisuus orientoituneesti esille. Viikkokirjauksen raamit tulevat Suomen Kuntolat Oy:n kirjaamisohjeesta (Suomen Kuntolat oy, b) ja viikkokirjauspohja on käytössä olevan kirjaamisohjelma Nappulan yksi osa, jota pyritään hyödyntämään mahdollisimman laajasti lapsen äänen kuulemiseksi arjessa.

Interventiossa todettiin, että lastensuojelun laajassa kentässä kirjaaminen on aikuisjohtoista, jolloin lapsen ääni ei tule kuulluksi, vaan kirjaaminen pohjautuu aikuisen tuottamaan tekstiin esimerkiksi havainnoin kautta. Monesti itse kirjaamistapahtuma myös tapahtuu toimistotiloissa aikuisten kesken. Suomen Kuntoloiden käytäntöihin kuuluu, että kirjauksia voidaan tehdä myös lasten läsnä ollessa tietoturvasyistä. Lapsen katsoessa huoneessaan televisiota aikuinen voi olla läsnä ja samalla kirjata lapsen päivittäiskirjausta. Tämä toimintatapa myös mahdollistaa lapsen kanssa keskustelun kirjaukseen liittyen lapsen voimavarat ja mielenkiinnon huomioiden. Tämä myös vähentää aikuisen omaa tulkintaa ja oletuksia tilanteesta, kun päivittäiskirjaus kirjataan lapsen läsnä ollessa. Tällöin kirjauksen teemaksi voidaan vaihtaa osallistavaksi kirjaamiseksi, joka tullaan lisäämään opinnäytetyön interventioiden edistyessä Suomen Kuntoloiden kirjaamisohjelmaan Nappulaan. Interventiossa nousi esille, että käytettäisiin osallistavaan kirjaamiseen suoria lainauksia lapsilta. Kirjaamista systemaattisesti hoidettaessa lasten läsnä ollessa saadaan luotua myös sellainen toimintatapa, että lapsi odottaa ja osaa vaatia aikuiselta viikkokirjauksen tai osallistavan kirjauksen tekemistä muutoinkin, kuin kerran viikossa. Yrityksen edustajiston kanssa käydyn intervention tuloksena Kuntoloiden sisäiseen kirjaamiseen tullaan lisäämään suositus käyttää suoria lainauksia lapselta, kun tehdään osallistavaa kirjaamista.

Interventiossa yrityksen edustaja toi esille, että on itsessään jo eettinen valinta, että aikuisella ei ole omaa agenda kirjaukseen. Tähän ajattelutapaan on helppo opinnäytetyön tekijänä yhtyä ja todeta valankäytönetiikan käsittelevän juuri tätä näkökulmaa edellä etiikan osassa. Tutkimustehtävän sanamuodosta interventiossa nousi esille myös, onko sen muoto hatara sellaisenaan, että jääkö epäselväksi onko kyseessä kasvattajan vai lapsen äänestä. Intervention pohjalta päädyin selkeyttämään sanamuotoja niin, että opinnäytetyön tarkoituksena on luoda Suomen Kuntoloiden vaativan tason lastensuojelulaitoksiin yhteneväinen ohjeistus osallistavan kirjauksen käyttöönottoon sekä sen ylläpitämiseen. Opinnäytetyön tavoitteena on pyrkiä varmistamaan lapsen osallisuuden toteutuminen. Opinnäytetyön tehtävänä on kartoittaa henkilöstön alkutilanne osallistavan kirjaamisen näkökulmasta ja kartoittaa niissä mahdollisesti esille tulevia haasteita osana opinnäytetyöskentelyä.

10.2 Oulunkaaren yksikön ryhmäinterventio

Yrityksen edustajien kanssa käydyssä interventiossa esille nousi, että Kuivaniemellä sijaitsevan Oulunkaaren yksikössä on viikkokirjausta osin tehty lasten kanssa yhdessä, mutta sen vakiintumisessa käytöön on ollut haasteita ja se ei ole systemaattisella tasolla. Ennen Kuivaniemen yksikön interventiota tutustuin Kuivaniemen yksikön lasten kanssa yhdessä tehtyihin viikkokirjauksiin määrällisesti aikaväliltä lokakuu 2022 – syyskuu 2023, eli yksikön ensimmäisen toimintavuoden ajalta. Taulukossa 2 on esitetty edellä mainitun aikavälin viikkokirjaukset suhteutettuna yksikön paikkamäärään. Oletusarvona käytetään kuukaudessa olevan tasan neljä viikkoa. Taulukossa ei ole huomioitu mahdollisia lasten yksilöllisiä poissaoloja yksiköstä, vaan keskiarvossa on laskettu viikkokirjausten määrä laitoksen kapasiteetin eli laitospaikkojen mukaisesti riippumatta siitä, onko kaikki paikat täytetty. Tämä siitä syystä, että vaativan tason yksikössä lapsi määrä on pienempi kuin esimerkiksi lastensuojelu perusyksikön laitoksissa. Tällä toimenpiteellä varmistutaan yksityisyyden suojan toteutumisesta. Tavoitetasona pidetään, että viikkokirjaus toteutetaan osallistavana kirjauksena jokaisen lapsen osalta viikoittain.

Oulunkaaren yksikön ensimmäisten kahden toimintakuukauden aikana viikkokirjauksia ei tehty ollenkaan, mikä selittyy täysin yksikön käynnistymisellä ja lasten saapumisella yksikköön. Sijoituksen alkuvaiheessa on tärkeää ensin huolehtia arjen sujumisesta ja yksikköön “kotiutumisesta” ennen kuin aloitetaan eri menetelmätyöskentelyjä. Kolmannesta toimintakuukaudesta alkaen viikkokirjauksia on lasten kanssa ryhdytty toteuttamaan ja keskiarvollisesti määrä kasvoi aina alkuvuoteen 2023 saakka, jolloin määrä kääntyi laskuun. Taulukosta voidaan todeta, että tavoitetasoa 1,0 ei ole saavutettu yhtenäkkään kuukautena ensimmäisen toimintavuoden aikana. Näihin tuloksiin paneudumme seuraavaksi Oulunkaaren yksikön ryhmäinterventiossa.

TAULUKKO 2. Oulunkaaren yksikön viikkokirjaukset

Kuukausi (kk=4vk)	Paikka määrä	Viikkokirjaustenmäärä	Keskiarvo/paikka/vk
Lokakuu 2022	5	0	0
Marraskuu	5	0	0
Joulukuu	5	7	0,35
Tammikuu 2023	5	12	0,6
Helmikuu	5	16	0,8
Maaliskuu	5	10	0,5
Huhtikuu	5	12	0,6
Toukokuu	5	11	0,55
Kesäkuu	5	12	0,6
Heinäkuu	5	8	0,4
Elokuu	5	9	0,45
Syyskuu	5	5	0,25
Lokakuu 2023	5	9	0,45

Oulunkaaren yksikön ryhmäinterventio toteutettiin Teams-yhteyksin ja siihen osallistui vuorossa oleva henkilöstö. Ryhmäintervention alustuksena opinnäytetyön tekijänä toin esille osallisuuden lisäämisen tuovan arvoa lastensuojelun laitospäivätoiminnassa lapsen osallisuutta lisäävänä elementtinä, sekä lapselle itselleen, kuin huoltajille ja tilaajalle eli sijoittaville hyvinvointialueille.

Ryhmäinterventiossa henkilöstö nosti esille, että työhön sisältyy paljon raportointia, ja vaikutelmana nousi opinnäytetyöntekijälle henkilöstön huoli siitä, lisääntykö raportoinnin määrä opinnäytetyön pohjalta. Interventiossa todettiin, että Oulunkaaren yksikössä viikkokirjausta on jo käytetty ja joidenkin lasten osalta se tehdään viikoittain. Esille nousi myös, etteivät kaikki lapset ole suostuvaisia viikkokirjauksen tekoon missään sijoituksen vaiheessa. Opinnäytetyön kirjoittajana tässä kohtaa toin esille, että on tärkeää kuitenkin, että lapsi on tietoinen siitä, että hänellä on siihen mahdollisuus myöhemminkin.

Taulukossa1 esitettyjen apukysymysten pohjalta käydyssä ryhmäinterventiossa todettiin, että lapsen arjen sujuminen ja henkilöstön havainnot myös haasteiden kautta voidaan kirjata yhdessä lapsen kanssa osallistavana kirjauksena. Interventiossa todettiin kuitenkin olevan kasvatus- ja ohjaushenkilöstön eettistä valintaa, milloin on otollinen aikana kirjauksen tekemiseen yhdessä lapsen kanssa, ettei itse

osallistavan kirjauksen tapahtumalla heikennetä lapsen sen hetkistä hyvinvointia. Ryhmäinterventiossa todettiin myös yksimielisesti, että terveydenhuollon tuottamaa tekstiä voidaan kirjata yhdessä lapsen kanssa läpinäkyvyyden näkökulman lisäksi siitä syystä, että lapsella on oikeus häntä koskevaan tietoon. Työryhmässä tiedostettiin myös, että lapsi saattaa reagoida ei toivotulla tavalla osallistavaa kirjausta tehdessä, vaikka hän olisi esimerkiksi ollut itse mukana lääkärikäynnillä, mistä tieto on peräisin.

Taulukon 1 apukysymykset 3 ja 4 herättivät työryhmässä eettistä pohdintaa monesta eri näkökulmasta aina käytännön esimerkein. Ryhmäinterventiossa todettiin näiden kysymysten pohjalta, että relevanttia on pohtia, mistä tieto on peräisin, ja todettiin, että jos tieto on lapselta itseltään peräisin, voidaan se kirjata siinä muodossa kuin lapsi sanoittaa. Huomioiden kuitenkin yksityisyydensuoja, mikäli lapsen tuottamatieto sisältää esimerkiksi toisten lasten tietoja, nimiä tms., jolloin ne tulee neutralisoida tunnistamattomiksi. Henkilöstön nimet voidaan kirjaukseen kirjata siinä muodossa kuin lapsi sen tuottaa. Huomioitavaa kuitenkin on lapsen esittäessä kritiikkiä henkilöstöä kohtaan, että aikuinen suhtautuu saatuun tietoon sensitiivisesti ilman omaa agenda antaen lapselle osallisuuden tunteen. Näiden apukysymysten merkityksessä nousi runsaasti käytännönesimerkkejä, joita yhdessä pohdittiin. Esimerkkien kautta esille nousi myös lastensuojelun henkilöstön ilmoitusvelvollisuus niissä tilanteissa, joissa on herännyt epäily, etteivät tapahtumat ole lapsen edunmukaisia. Ilmoitusvelvollisuus on riippumatta siitä, mistä tieto on peräisin tai tiedetäänkö sen olevan totta. Interventiossa todettiin, ettei lapsen kertoma aina välttämättä ole totuudenmukaista, mutta kuitenkin ilmoitusvelvollisuuden näkökulmasta henkilöstön tehtävä ei huoli tilanteissa ole kuitenkaan ensimmäisenä varmistua oikeellisuudesta, vaan ilmoitusvelvollisuuden mukaisesti asia on tuotava esimerkiksi lapsen sosiaalityöntekijän tietoon lastensuojeluilmoituksen muodossa viipymättä (Lastensuojelulaki 25§). Ryhmäinterventiossa esille nousseita esimerkkejä ei tässä opinnäytetyössä yksityisyydensuojan vuoksi todenneta, eikä niistä ole tehty muistiinpanoja työskentelyvaiheessa, vaan niiden tarkoitus on interventiossa ollut herättää henkilöstön eettistä pohdintaa.

Ryhmäinterventiossa todettiin taulukon 1 viidennen apukysymyksen osalta, että tällä hetkellä rajoitustoimenpiteiden lapsikohtaiset arviot tehdään yhdessä lapsen kanssa, kuten lait ja suositukset ohjaavat. Työryhmä pohti myös, miksi myös itse rajoitustoimenpidettä ei voisi kirjata yhdessä lapsen kanssa. Interventiossa, kuitenkin yhdessä todettiin, että rajoitustoimenpiteet tulee kirjata viivytyksettä, joten lapsen tilanne ei välttämättä esimerkiksi hoidollisen kiinnipidon jälkeen ole sellainen, että on tarkoituksenmukaista itse rajoitustoimenpidettä kirjata yhdessä, vaikka tiedostetaan sen lisäävän lapsen osallisuutta.

Oulunkaaren yksikön ryhmäinterventiossa selvästi esille nousi työryhmän eettinen pohdinta siitä, mitä voidaan yhdessä lapsen kanssa kirjata, ja työryhmä tiedosti lastensuojelulain hengen siitä, onko tieto sellaisessa muodossaan lapsen edunmukaista. Interventiossa nousi esimerkeissä esille se, että työryhmä joutuu aktiivisesti työssään pohtimaan eettisiä valintoja mm. lastensuojelulain kautta. Pohtien esimerkiksi vaarantaako yhdessä kirjattu tieto alkuperästä riippumatta lapsen turvallisista ja ikätasoisesta kehityksen tai vaarantaako lapsen tuottama tieto hänen ja hänen läheistensä suhteen edistämisen, kuten lastensuojelulaki velvoittaa. Esimerkeissä nousi esille yleisellä tasolla, että mikäli lapsen tuottama tieto on sellaista, että se voi vaarantaa hänen ja hänen läheistensä esimerkiksi vanhempien keskinäisen suhteen, tulee aikuisen käydä lapsen kanssa osallistavan kirjauksen yhteydessä keskustelu siitä, tietäähän lapsi, että kirjauksiin on oikeus hänen lisäksi esimerkiksi huoltajilla. Työryhmässä pohdittaessa, millaiset asiat voisivat vaarantaa tästä näkökulmasta lastensuojelulain hengen, esille nousee esimerkiksi lapsen seksuaali-identiteetti. Tällöin osallistava kirjaus voitaisiin tehdä esimerkiksi muodossa ”seksuaalikasvatus”, mikäli lapsi ei halua dokumentoida asiaa. Interventiossa todettiin, että on tärkeää havainnoida lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja viikkokirjauksen oikea-aikaisuutta.

Ryhmäinterventio herätti työryhmää myös pohtimaan, voisiko omaohjaaja kirjata vapaajaksonsa jälkeen lapsen kertomuksen kuulumisistaan osallistavana kirjauksena. Tähän todettiin yhteisesti, että kyllä ja se olisi myös arvoa antava hetki, kun lapsi ja omaohjaaja vaihtaa kuulumiset samalla kirjatun keskustelun osallistavana kirjauksena. Välittömästi ryhmäintervention jälkeen työryhmä lähestyi vielä opinnäytetyön kirjoittajaa, kun he olivat intervention pohjalta saaneet kehitysehdotuksen yksikön toimintamalleihin. Suomen Kuntolat Oy:n yksiköissä yhtenä työskentelymenetelmänä on toimintakyky-mittari, jota omaohjaajat täyttävät lasten kanssa yhdessä. Oulunkaaren työryhmä ideoi ryhmäintervention edesauttamana, että toimintakyky-mittaria täytettäessä usein lapsen kanssa saadaan hyviä keskusteluja aikaan ja ne tavanomaisesti jäävät dokumentoimatta, kun pääasiallinen tehtävä on toimintakyky-mittarin täyttö. Opinnäytetyön kirjoittajana totesin työryhmälle noston olevan todella hyvä ja keskustelun dokumentointiin suosittelen ehdottomasti osallistavaa kirjausta. Näin saadaan samalla työskentelykerralla täytettyä toimintakyky-mittari ja osallistava kirjaus tilanteesta, jotka molemmat lisäävät lapsen osallisuutta. Opinnäytetyöni tehtävän näkökulmasta kirjoitusvaiheessa voin todeta työryhmän oivalta-
neen lapsen osallisuuden merkityksen eri muodoissa erinomaisesti.

Oulaisten ja Oulunkaaren yksiköiden viikkokirjausten määrää seurattiin marraskuun 2023 ajan ja tästä seurannasta saadut tulokset esitellään työryhmille yhteisessä kokoavassa ryhmäinterventiossa. Ryhmäinterventioiden jälkeen Nappulaan lisätään ”osallistava kirjaus” vaihtoehtoksi.

10.3 Oulaisten yksikön ryhmäinterventio

Oulaisten yksikössä viikkokirjausosiota ei ole otettu käyttöön ennen opinnäytetyötäni, ja ensimmäisen ryhmäintervention yksi asiakokonaisuus on, että ryhmäinterventiosta alkaen sitä alettaisiin käyttämään yhdessä lasten kanssa. Oulaisten yksikön ryhmäinterventio pidettiin yksikössä paikan päällä, mihin osa työryhmästä osallistui Teams-yhteyksin ollessaan työtehtävissä yksikön ulkopuolella.

Oulaisten yksikön ryhmäinterventio aloitettiin, kuten Oulunkaaressakin opinnäytetyön tekijän alustuksella opinnäytetyön tarkoituksesta ja tehtävästä lapsen osallisuuden lisäämiseksi Suomen Kuntoloiden yksiköissä, sekä osallisuuden merkityksestä, sekä lisäarvoa tuovana elementtinä niin lapselle, huoltajille, kuin myös tilaajille eli sijoittaville hyvinvointialueille.

Ryhmäinterventiossa pohdittiin taulukon 1 apukysymysten valossa eettisiä ja lainhengenmukaisia pohdintoja opinnäytetyöntehtävää kohtaan. Ensimmäisen apukysymyksen ”Voidaanko arjen kuvaus kirjata yhdessä lapsen kanssa myös eri haasteiden, sekä hoito- ja kasvatushenkilöstön havaintojen pohjalta”, valossa työryhmän mielipide oli selkä kyllä ja ei niinkään herättänyt keskustelua ja pohdintaa. Toisen kysymyksen kohdalla pohdintaa tuli selvästi monesti eri näkökulmasta ja esille nousi mm. se, mitä terveydenhuollon tieto pitää sisällään. Työryhmä toi esille, että mikäli kyseessä olisi lääkärikäynti, missä lapsi on ollut itse mukana, voidaan se kirjata kokonaisuudessaan yhdessä lapsen kanssa osallistavana kirjauksena. Vastaavasti esille työryhmässä nousi esimerkiksi terveydellinen asia, kuten painonhallinta, joka saattaa olla lapsille kokonaisvaltaista hyvinvointia heikentävä kokonaisuus, mikäli siihen kiinnitetään liikaa huomiota. Työryhmä nosti esille, että on tärkeää välttää arvostelemaa mielipidettä, kuten ”kotona ei ole huolehdittu terveellisestä ruokavaliosta”. Työryhmällä oli tästä selkeä eettinen käsitys, jota tukee myös lastensuojelulain henki lapsen ja hänen läheistensä keskinäisten suhteiden edistämisestä. Työryhmä nosti interventiossa myös esille, että lasten kanssa kuukausikoosteita läpi käydessä joudutaan pohtimaan miten terveydenhuollon elementit fyysisen ja psyykkisen terveyden näkökulmasta pystytään käymään läpi lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Intervention aikana työryhmä totesi yksiselitteisesti, että lapsen huoli esimerkiksi omista vanhemmista voidaan ja pitääkin kirjata osallistavana kirjaamisena. Yhteisesti todetaan, että suorat lainaukset lapsen tuottamasta tekstistä on syytä ottaa mukaan osallistavaan kirjaamiseen. Suorien lainausten käytön suositus tullaan myös lisäämään Suomen Kuntoloiden sisäiseen kirjaamisohjeeseen. Osallistavana kirjauksena tehtäessä tämän kaltaista lapsen tuottamaa huolta on muistettava aikuisen sensitiivisyys

asiaa kohtaan, vaikka olisi epäily onko huoli alun perin lapselta itseltään vai kolmannelta osapuolelta saatua manipulatiivista tietoa, minkä lapsi sitten tuottaa omanaan. Kasvatus- ja ohjaushenkilöstön on tässä kohtaan tiedostettava myös ilmoitusvelvollisuutensa huolesta. Huolen kohdistuessa aikuiseen yksilöön määrittelee sosiaalihuolto laki ilmoitusvelvollisuuden, joka on korkeampi kuin lastensuojelulain mukainen ilmoituskynnys. Sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitusvelvollisuus täyttyy, mikäli on ilmeistä, että yksilö tarvitsee sosiaalihuollon tukea (Sosiaalihuoltolaki 35§). Vastaavasti mikäli huoli kohdistuu alaikäiseen, alle 18 vuoden iässä olevaan lapseen on määräävässä asemassa lastensuojelulaki ja ilmoitus on tehtävä, kun huoli herää. Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain keskinäistä ilmoituskynnystä on avattu teoksessa Lapsen suojelu (Araneva 2016, 76-79). Teoksessa todetaan lastensuojelulain syrjäyttävän erityislakina yleislain eli tässä tapauksessa sosiaalihuoltolain.

Oulaisten yksikön työryhmän kanssa käydyssä ryhmäinterventiossa keskusteltiin lapsen tuottamasta kritiikistä ohjaajia kohtaan ja todettiin, että aikuisen on tärkeä suhtautua lapsen tuottamaan aineistoon sensitiivisesti siitäkin huolimatta, että se koskee työryhmän jäsentä tai osallistavassa kirjaamisessa mukana olevaa ohjaajaa. Tässä opinnäytetyössä aiemmin on esille nostettu myös eettisestä näkökulmasta vallankäytön etiikka, joka suurelta osin myös ohjaa kasvatus- ja ohjaushenkilöstöä. Osallistavan kirjaamisen tarkoitus on edistää lapsen äänen kuulemistä, ei aikuisen omaa agenda. Työryhmässä esille nousi myös, ettei osallistavassa kirjauksessa voida käyttää toisten lasten nimiä tai tietoja, vaikka lapsi niin tuottaisi omaan kirjaukseensa. Tämän määrittelee yksityisyyden suoja, josta aikuisten on huolehdittava ja on käytävä asia lapsen kanssa läpi lapsen tasoisesti, jotta hän ymmärtää, miksei hänen kirjauksessaan voi esiintyä toisten lasten tietoja. Työryhmä pohti myös, onko eettisesti oikein kirjata lapsen tuottamaa aineistoa, mikäli tieto vaarantaa lapsen ja hänen läheistensä keskinäiset suhteet. Yleisellä tasolla interventiossa pohdittiin, millaiset asiakokonaisuudet voisivat olla tämänkaltaista pohdintaa aiheuttavia. Keskustelussa esimerkiksi nousi huoltajien parisuhteen tilaan liittyvät näkökulmat, joista lapsi tietäsi, mutta toinen huoltaja ei. Interventiossa todettiin, että mikäli tämän kaltaisia tilanteita tulisi eteen, on hyvä käydä lapsen kanssa keskustelua, missä muodossa hän haluaa sen kirjattavan.

Rajoitustoimenpiteiden kirjaamisessa yhdessä lapsen kanssa Oulaisten yksikön työryhmän mielipide oli samankaltainen kuin Oulunkaaren yksikössä. Rajoitustoimenpiteet tulee kirjata viipymättä ja on huomioitava lapsen kokonaistilanne. Interventiossa todettiin, että rajoitustoimenpiteet voidaan kirjata lapsen kanssa yhdessä, mikäli lapsen tilanne sen sallii ja lapsi on siihen halukas. Lapsikohtaiset arviot täytetään joka tapauksessa yhdessä lapsen kanssa, jolloin osaltaan käydään rajoitustoimenpidettä lapsen kanssa yhdessä vielä läpi.

Oulaisten yksikön ryhmäinterventiossa työryhmästä nousi esille, onko Nappulassa olevaa viikkokirjauspohjaa tarpeen muokata vastaamaan lapsen arjen tavoitteita. Opinnäytetyön tekijänä totean tämän näkökulman olevan organisaatiotason päätös, eikä opinnäytetyön kirjoittajan, joten tämä mahdollinen muokkaustarve rajataan tästä opinnäytetyöstä pois. Opinnäytetyön tekijänä herää kuitenkin ajatus, onko muokkaus tarkoituksenmukaista, koska eettisesti ajatellen silloin lapsen oma osallisuus ja äänen kuuluminen pohjautuisi asetettuihin tavoitteisiin, mikä osaltaan saattaa passivoida lasta tuomaan omaa ääntään kuuluviin.

Intervention aikana kävimme läpi viikkokirjausta ja otimme sen Oulaisissa käyttöön. Intervention jälkeen ensimmäisiä viikkokirjauksia harjoiteltiin yhdessä lasten kanssa. Viikkokirjausten tavoitemäärä on yksi viikkokirjaus lasta kohden viikossa. Viikkokirjaukset toteutetaan viikonloppuisin, jolloin lapsi pääsee dokumentoimaan kulunutta viikkoa omin sanoin ja tuntemuksineen.

Oulaisten ja Oulunkaaren yksiköiden viikkokirjausten määrää seurataan marraskuun 2023 ajan. Tästä seurannasta saadut tulokset ja ohjeet esitellään työryhmille opinnäytetyön valmistumisen jälkeen organisaation valitsemalla tavalla. Ryhmäinterventioiden jälkeen Nappulaan on lisätty “osallistava kirjaus” vaihtoehtoksi.

11 OPINNÄYTETYÖN AIKANA TEHDYT TOIMENPITEET

Ryhmäinterventioiden jälkeen otettiin Oulaisten yksikössä käyttöön viikkokirjaus ja Oulunkaaren yksikön osalta viikkokirjausta jatkettiin. Seuraavassa taulukossa on esitetty viikkokirjausten määrät 6 viikon tarkastelujaksolta keskiarvona aikaväliltä 30.10.-10.12.2023, jotta voidaan nähdä ryhmäinterventioiden mahdolliset vaikutukset viikkokirjausten määrään. Taulukossa on viikkotasolla tarkasteltu viikkokirjausten määriä suhteutettuna yksiköiden paikkamäärään. Laskennassa ei ole huomioitu lasten mahdollisia yksilöllisiä poissaoloja yksiköstä tai sitä ovatko kaikki lapsipaikat täynnä. Tämä siitä syystä, jotta voitiin varmistua yksikön lasten yksityisyyden suojan toteutumisesta, ettei voida viikkokirjauksia kohdentaa tiettyyn lapseen.

TAULUKKO 3. VIIKKOKIRJAUS SEURANTA

Vk	Oulunkaari, viikkokirjauksia	Oulunkaari, paikkamäärä 5, ka/vk	Oulainen, viikkokirjauksia	Oulainen, paikkamäärä 4+5, ka/vk
vk 44	1	0,2	0	0
vk 45	3	0,6	0	0
vk 46	3	0,6	2	0,22
vk 47	2	0,4	5	0,56
vk 48	2	0,4	1	0,11
vk 49	2	0,4	2	0,22

Taulukosta 3 voidaan todeta Oulunkaaren yksikön viikkokirjausten määrän suhteutettuna laitoksen paikkamäärään pysyneen samantasoisena ennen ja jälkeen ryhmäintervention, joka toteutettiin marraskuun alussa tutkimusluvan saannin jälkeen. Oulaisten yksikössä viikkokirjaus otettiin käyttöön ryhmäintervention jälkeen ja viikolla 46 viikkokirjauksia tehtiin kaksi. Oulaisten yksikkö on kaksi osasto (4+5 paikkaa) ja tässä vertailussa on keskiarvo laskettu kokonaispaikkamäärällä 9. Oulaisten ryhmäintervention jälkeen aloitettu viikkokirjaus käynnistyi viikolla 46, joten viikoilla 44-45 kirjausten määrä on vielä 0 Oulaisten yksikön osalta.

Kokonaisvaltaisesti tarkastellessa viikkokirjausten keskiarvoja molemmissa yksikössä voidaan todeta tarkastelujakson päättyessä olevan vielä matkaa tavoitteeseen 1,0 viikkokirjausta / lapsi /viikko. Osallistaan voidaan kuitenkin todeta, että mikäli laitosten maksimikapasiteetti eli lapsipaikat eivät ole täynnä, ei tavoitetasoa laskennallisesti voida saavuttaa, koska yksityisyyden suojan vuoksi seuranta on tehty paikkamäärän ei todellisen lapsimäärän mukaan, joten on mahdollista, että tavoitteeseen on todellisuudessa päästy myös seurantajakson aikana. Tämän lisäksi seurannassa ei ole huomioitu myöskään lasten yksilöllisiä poissa-oloja yksiköstä.

Ryhmäinterventioiden jälkeen Suomen Kuntolat Oy:ssä käytössä olevaan kirjaamisjärjestelmä Nappulaan lisättiin vaihtoehdoksi osallistava kirjaus otsikointi. Tässä opinnäytetyössä ei seurattu sen käytönoton jälkeisiä määriä, mutta havaittavissa on ollut, että sitä on ruvettu käyttämään yhdessä lasten kanssa. Osallistava kirjaaminen otsikointia on käytetty karkeasti arvioiden noin puolella paikkamäärään nähden.

Opinnäytetyössä toteutettiin yhteneväinen kirjaamisohje sisällyttäen siihen viikkokirjaus ja osallistava kirjaus ryhmäinterventioiden pohjalta. Samalla päivitettiin Suomen Kuntolat Oy:n sisäiseen käyttöön tarkoitettua kirjaamisohjetta, joka dokumentoidaan tähän opinnäytetyöhön osallistavan kirjauksen ja viikkokirjauksen osalta opinnäytetyön aiheen mukaisesti.

Osallistavan kirjauksen ja viikkokirjauksen ohjeistus henkilöstölle:

”Osallistava kirjaus ja viikko kirjaus

Suomen Kuntolat Oy:n yksiköissä on käytössä osallistava kirjaus. Osallistavaa kirjausta toteutetaan

”osallistava kirjaus” otsikoinnin kautta päivittäiskirjaamisessa sekä erillisenä viikkokirjauksena.

Osallistava kirjaus otsikointia voidaan käyttää päivittäin, kun lapsen kanssa yhdessä kirjataan. Viikkokirjaus tehdään erillisenä dokumenttina Nappulassa kerran viikossa viikonloppuisin jokaisen lapsen kanssa. Valmis viikkokirjauspohja löytyy Nappulan vasemman laidan valikosta.

Viikkokirjaus tehdään pääsääntöisesti omaohjaajan tai lapsen päivävastuu ohjaajan kanssa. Viikkokirjauksessa käydään edeltävän viikon tapahtumia läpi yhdessä lapsen kanssa ja kootaan viikko yhteen. Viikkokirjaukseen suositellaan käytettäväksi noin 30 minuuttia. Huomioidaan oikea-aikaisuus lapsen päivän kunnon mukaisesti. Oikea-aikaisuuden näkökulmasta on tärkeää tarjota lapselle mahdollisuus viikkokirjaukseen sekä osallistavaan kirjaukseen.

Ohjaaja kirjaa Nappulan viikkokirjaus lomakkeelle keskustelun edetessä yhdessä keskustellut asiat ja lopuksi yhdessä luetaan kokoavasti lopputulos. Myös mahdolliset eriävät mielipiteet lapsen ja ohjaajan välillä kirjataan. Osallistavassa kirjauksessa sekä viikkokirjauksessa suositellaan käyttämään suoria lainauksia lapselta, jotta voidaan varmistua siitä, mitä lapsi haluaa sanoittaa.

Huomioidaan kirjaamisessa sensitiivisyys lapsen tuottamaa tekstiä kohtaan ja pyritään saamaan lapsi läsnä olevaksi yhteiseen kirjaamishetkeen. Muistetaan kirjauksissa myös huomioida pienetkin positiiviset asiat, ei ainoastaan haasteen hetkiä. Osallistavassa kirjaamisessa tulee näkyä vahvasti lapsen ääni. Yhdessä kirjatessa tulee varmistua myös siitä, että lapsi ymmärtää mitä on kirjattu.

Osallistavassa kirjauksessa huomioidaan lapsen ikä ja kehitystaso. Huomioidaan, että lapsen esille nostamat asiat näkyvät kirjaamisessa. Osallistavan kirjaamisen käytänteisiin voivat vaikuttaa lapsen mahdolliset toimintarajoitteet ja kielelliset haasteet sekä kulttuuriset erot. Käytetään tarvittaessa kommunikoinnin tukena esimerkiksi kuvia tai tulkkia.

Mikäli osallistavana kirjaamisena yhdessä lapsen kanssa kirjataan sellaista tietoa, jonka lähde lapsi itse ei ole, tulee huomioida lapsen edun mukaisesti, ettei kirjattava tieto vaaranna lapsen turvallista kasvua ja kehitystä.

Osallistavan kirjaamisen hyötynä on, että lapsen osallisuus häntä koskevissa asioissa mukaan lukien dokumentointi asiakastietojärjestelmä Nappulaan lisääntyy ja lapsi kokee siitä, että hänen äänensä ja mielipiteensä on merkityksellistä. Osallisuuden tunteen lisääntyminen edesauttaa myös itseluottamuksen kehittymiseen voimaannuttavasti koko yksilöä. Osallistavan kirjaamisen avulla tieto jäsentyy lapselle itselleen myös paremmin. Yhteinen viikkokirjaus antaa myös kahdenkeskistä yhteistä aikaa lapselle ja aikuiselle, mikä osaltaan edesauttaa luottamussuhteen syntymistä ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä.

Osallistava kirjaus vähentää myös tulkintavirheitä tilanteista ja lisää henkilöstön työn läpinäkyvyyttä suhteessa lapseen. Virheiden vähentyessä myös muutoksenhaut ja toiminnasta tehtyjen valitusten määrän voidaan olettaa pitkällä aikavälillä vähentyvän. Virheiden vähentyessä ajankäyttö tehostuu ja aikuisen aikaa jää enemmän lapselle itselleen.

Osallistavan kirjaamisen käyttö Suomen Kuntoloiden yksiköissä on myös lisäarvoa tilaajille eli sijoitaville hyvinvointialueille antava kokonaisuus, joka edesauttaa organisaation vetovoimaa. ”

12 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessini aikana tarkoitukseni oli syventyä osallistavan kirjaamisen eettiseen puoleen osana lapsen osallisuuden lisäämisen edellytyksiä. Opinnäytetyö tehtiin työelämäyhteistyössä Suomen Kuntolat Oy:lle ja siinä laadittiin sisäiseen käyttöön tarkoitettu osallistavan kirjaamisen ohjeistus lapsen osallisuuden varmistamiseksi. Opinnäytetyöprosessin yksi merkittävä osa on kirjoittajan itsensä suorittama aiheen rajaaminen. Tätä rajaamista jouduin myös harjoittamaan, jotta opinnäytetyön varsinaisen tehtävän ei jäisi taka-alalle. Rajaamisen näkökulmasta tässä opinnäytetyössäni etiikan ja lakien vaikutus on toteutettu pohjustavana elementtinä opinnäytetyön prosessille.

Lapsen osallisuuden lisääntyminen sekä sille edellytyksien luominen on yksi merkittävimmistä havainnoistani tämän opinnäytetyöprosessin aikana. Henkilöstön kanssa käydyt ryhmäinterventiot sekä lasten kanssa osallistavia kirjauksia tehdessä havaitsin, kuinka tärkeä osa osallisuus on. Tämä lisäsi omaa ymmärrystäni erityisesti siitä, että sijoitettujen lasten oman äänen kuuluminen sijaishuollossa ei ole itsestäänselvyys ja ammattilaisten tulee huolehtia siitä, että lapsi tulee kuulluksi ja erityisesti ymmärretyksi.

Merkityksellistä opinnäytetyöprosessin aikana on ollut myös se, että osallistava kirjaaminen yhdessä lapsen kanssa voi olla myös muualta saadun tiedon kirjaamista yhdessä lapsen kanssa. Opinnäytetyöprosessin aikaisissa ryhmäinterventioissa henkilöstön kanssa nousi esille esimerkein myös sellaisia pohdintoja lasten osallisuuden lisäämisen mahdollisuuksista, jotka eivät tämän opinnäytetyön aiheeseen kohdentuneet, mutta varmasti jättivät henkilöstölle uusia ideoita myös muista osallisuuden lisäämisen keinoista yksiköissä. Mielestäni opinnäytetyöprosessini omalta osaltaan palvelee tämän päivän lastensuojelua osallisuuden lisäämisen näkökulmasta. Samalla esiin nousi myös ajatus siitä, että osallisuuden kenttä Suomen lastensuojelussa tarvitsee edelleen uusia näkökulmia ja ideoita, jotta jokaisen lapsen osallisuudelle saadaan luotua mahdollisimman laajat edellytykset heidän omista haasteistaan riippumatta.

Opinnäytetyöprosessin aikana kirjoittajan oman kriittisen subjektiivisuuden kehittyminen oli tunnistettavissa omassa työskentelyssäni verrattaessa opinnäytetyöprosessin alkuun ja tämän pohdintaosion kirjoittamishetkeen. Opinnäytetyöprosessi vahvisti myös osaltaan omaa tahtotilaani lapsen osallisuuden lisäämiseksi, sekä eettisyyden huomioimisen tärkeyden, kun pohditaan lapsen edun toteutumista dokumentoinnin näkökulmasta. Sosionomin kompetenssien näkökulmasta eettinen osaamiseni oli vahvaa

opinnäytetyöprosessin aikana ja tästä näkökulmasta en kohdannut haasteita. Vastaavasti kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaamiseni kasvoi ryhmäinterventioiden kautta esille nousseiden esimerkkien avulla. Moni olettamukseni tai ennakkokäsitykseni sai tuekseen perusteita, jolloin oma osaamiseni vahvistui. Sosionomin kompetenssien näkökulmasta opinnäytetyöprosessin ryhmäinterventioiden tuoma eettinen pohdinta työyhteisön kesken lisäsi myös ammatillista kasvuani työyhteisöosaamistani tukien. Tämän opinnäytetyö prosessin aikana havaitsin jatkotutkimusmahdollisuudeksi tulosten seurannan esimerkiksi vuositasolla. Osallistavan kirjaamisen toteutuksen dokumentointi yhdessä sijoitettujen lasten kanssa olisi merkittävä jatkotutkimuskohde mukaan lukien vaikutusten seuranta esimerkiksi vuositasolla tai elinkaaren myöhemmissä vaiheissa.

LÄHTEET

- Araneva, M. 2016. *Lapsen suojele, toteuttaminen ja päätöksenteko*. Liettua. Talentum media oy, Balto print.
- Baggini, J. & Fosl, P. J. 2012. *Etiikan pikku jättiläinen*. Tampere: niin ja näin.
- Hakala, O., Kopperi, M. & Nissinen, V. 2002. *Filo etiikkaa etsimässä*. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. *Tutki ja kirjoita*. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Laakso, R., 2019. "Ne näki musta" huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Thl. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 28.10.2023.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P11-2>. Viitattu 29.10.2023.
- Lastensuojelukeskusliitto. *Eettiset ohjeet lasten ja nuorten kanssa työskentelemiseen*. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/LSKL-eettiset-ohjeet-2.pdf>. Viitattu 24.10.2023
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>. Viitattu 28.10.2023.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus oy.
- Sosiaalihuoltolaki. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L4P35>. Viitattu 25.11.2023.
- Suomen Kuntolat Oy. 2023a. Saatavissa: www.kuntolat.fi. Viitattu 7.9.2023.
- Suomen Kuntolat Oy. 2023b. *Kirjaamisohje*. Saatavissa: https://suomenkuntolat.sharepoint.com/:w:/r/sites/kuntolat.henkilosto/ohjeet/_layouts/15/Doc.aspx?sourcedoc=%7B59FD6C94-B6C4-47C2-B4A8-911BDAC125A1%7D&file=KIRJAAMISOHJE%20KUNTOLAT.docx&action=default&mobileredirect=true. Viitattu 16.11.2023
- TENK. *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Arene ry. 2020. Saatavissa: <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>. Viitattu 30.9.2023.
- THL. 2023b. *Lastensuojelun arvot ja periaatteet*. Saatavissa: <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>. Viitattu 29.10.2023.
- THL. 2023c. *Siun sote, esityspohja*. Saatavissa: https://thl.fi/documents/605877/3522927/Hanni-Mari+Vanneste_Osallistava+kirjaaminen.pdf/54ecd48e-92eb-4123-8ae6-e2dfc63bc22a. Viitattu 24.11.2023.
- THL. 2023a. *Sosiaalihuollon kirjaamisohjeet*. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/kirjaaminen/sosiaalihuollon-kirjaamisohjeet>. Viitattu 29.10.2023.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009, 67. *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Toimintatutkimuksen spiraalimalli*. Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 30.12.2023.

Räty, S. 2023. *Lastensuojelulaki, käytäntö ja soveltaminen*. 5., uudistettu painos. Keuruu: Edita Publishing oy.

Valtioneuvosto. *Lastensuojelun laatusuositus*. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4. Viitattu 26.10.2023.

YK lasten oikeuksien sopimus. Unisef. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>. Viitattu 29.10.2023.

Yrjönsuuri, M. 2008. *Hyvän olemus, johdatus etiikkaan*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.